

Ortaçağ Piskoposlarının Bildirilerine Bir Örnek Olarak Capitulare Episcoporum

*Capitulare Episcoporum as an Example of Capitularies of Middle Ages
Bishops*

Özlem Genç*

Özet

Piskoposların Bildirisi anlamına genel bu bildiri, genel adı Capitula Episcoporum olan ve Ortaçağ'da sıklıkla karşılaşılan, piskoposların, özellikle dini olmak üzere çeşitli konulardaki talimatlarını, sorumlu oldukları bölgelerdeki din adamlarına iletmek için yazdıkları piskoposluk bildirilerinden biridir. Yazılış tarihi tartışmalı olmakla birlikte, birçok elyazmasında "Büyük Karl'ın Bildirileri" başlığı altında verilmektedir. Halkı zor durumda bırakan bir kutluk neticesinde piskoposların görüş birliğiyle yazılmıştır. Kıtlığın yol açtığı tehlikelerden korunmak ve halkın aç ve çaresiz kalmasını önlemek için, hem dini sınıf hem de laik sınıf mensuplarının yapması gerekenleri bildirmektedir. Bildiride yer alan dua, ilahi okumak, perhiz yapmak ve karnı aç fakirleri doyurmak gibi talimatlar her tabakadan insanı ilgilendirmesi açısından, dönemin hem sosyal hem ekonomik hayatının anlaşılması için önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ, Piskopos, Bildiri.

Abstract

Capitula Episcoporum, which means the capitulary of bishops, is one of the capitularies of episcopate in which the bishops wrote their instructions – especially the religious ones- to the ecclesiastics in the regions they were responsible for. Such capitularies were very common in the Middle Ages. The date it was written is controversial, however, in many manuscripts it is listed under the title of "Karoli Magni Capitularia". It was written with the consensus of the bishops as a result of a famine that gave hard times to the people. It declares what both the clergy and the laymen should do in order to be protected from the dangers of the famine and to prevent people from being hungry and desperate. The instructions in the capitulary, such as the prayers, hymns, fasts and feeding the hungry and the poor, inform the people of all classes and thus contain valuable information to understand both the social and the economic life of the period.

Key Words: Middle Ages, Bishop, Capitulary.

* Gazi Üniversitesi – Ankara.

Giriş

Tarihçilerin çoğuna göre sınırları 476 ve 1453 yıllarını kapsayan Ortaçağ, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda dinin egemen olduğu bir dönemdir. Din adamları söylemleriyle her şeye müdahale edebildikleri gibi, krallar ya da zengin vatandaşlar tarafından günahlarının bağışlanması umuduyla hibe edilen topraklar sayesinde ekonomik olarak da oldukça iyi bir durumda yaşamaktadırlar. Manastırlar ve kiliseler büyük arazilere sahip olmakta ve bu araziler üzerinde her türlü hakkı ellerinde tutmaktadırlar. Krallar ya da imparatorlar üzerinde de çeşitli yaptırımlar uygulayabilmektedirler. Örneğin krallar tahta çıkışlarını din adamlarının en üst rütbesinde yer alan papaya onaylatmaktadırlar. Yalnız bu durum bir ara sekteye uğramış gibi gözükmemektedir. Şöyle ki; özgür düşünce ortamının oluşması ve kilisenin mal varlıklarının genişlemesinden duyulan rahatsızlıktan dolayı dünyevi iktidar ve dini iktidar arasında zaman zaman anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Buna örnek olarak da Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Heinrich (1084-1105) ve papalık arasında XI. yüzyılda yaşanan ihtilaf gösterilebilir. Bu çekişmenin sebebi, piskopos atamaları hakkında papa VII. Gregorius'un (1073-1085) tek yetkili konumuna gelmesinin IV. Heinrich'i rahatsız etmesidir. Bu rahatsızlık sonucu kral, papanın geleneği çiğneyen bir fanatik olduğunu iddia ederek, ondan Aziz Petrus'un tahtından çekilmesini istemiştir. Bunun karşılığı olarak ise papa tarafından aforoz edilmiş yani dinden çıkarılmıştır. Ortaçağ toplumu gibi dine son derece bağlı bir toplumda dinden çıkarılma cezası IV. Heinrich'in ülkesinde iç savaş çıkmasına neden olmuştur. Ülkenin prensleri de aforoz kalkmadan IV. Heinrich'i dünyevi iktidar olarak kabul etmeyeceklerini bildirdikleri için Heinrich papadan özür dilemek zorunda kalmıştır. Papa ise bu durumu kendi lehine kullanarak Heinrich'i ince günah çıkarma kıyafetleri içerisinde papalık sarayının kapısında üç gün beklettikten sonra içeri almış ve günahını bağışlamıştır.¹ Sonrasında ise V. Heinrich ve kilise arasında yapılan 1122 tarihli Worms Antlaşması² ile papanın üstünlüğü pekiştirilmiştir. Çünkü bu anlaşmada papanın piskopos atamalarında tek söz sahibi olduğu kabul edilmiştir.

Verilen örnek papalık ve dünyevi iktidarların her zaman çekişme içerisinde oldukları anlamına gelmemektedir. Aksine çoğu kez dünyevi ve dini liderler arasında bir uyum söz konusudur. Bu uyum Karolenj İmparatorluğu döneminde de geçerlidir. Bahsi geçen imparatorluğun liderlerinin hepsi papalık ve kilise ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş, toprak bağışlarında bulunmuşlardır. Karşılık olarak da tahta çıkan her lider papa tarafından onaylanmıştır. İmparatorluğun gücünün zirvede olduğu dönemde yani Charlemagne (768-814) döneminde papalık, kendisini artan Lombard tehdidine karşı koruması için imparatorun yardım dahi istemiştir. Bu yardımın ve iyi ilişkilerin karşılığı olarak da - tabii bunda Doğu kilisesine üstün olma ve ona karşı bir müttefik elde etme amacı da ön plandadır - Charlemagne'ı Batı Roma İmparatoru olarak kutsamıştır.

İşte bu iyi ilişkiler dini liderlerin hareket alanlarını da genişletmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak dünyevi liderlerin olduğu kadar dini liderlerin de dini konularda çeşitli talimatlar içeren bildiriler yazdıklarını ve bunları kendi bölgelerindeki ruhban sınıf üyelerine bildiri ya da yasa şeklinde gönderdiklerini görüyoruz. Genel ismi *Capitula Episcoporum* olan bu bildiriler papalığın ruhban sınıf mensupları için yayımladığı ve piskoposluk kararlarını içeren bildirilerdir. Genelde basit, kolay anlaşılır bir biçimde yazılmışlardır. En önemli

¹ M. A. Ağaoğulları, L. Köker, **Tanrı Devletinden Kral Devlete**, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2004, s. 14.

² J. Spielvogel, **Western Civilization**, West Publishing Company, USA 1994, s. 280.

bildiriler arasında IX. yüzyıl başlarına tarihlendirilen³ Liège`li Waltcaud,⁴ Orleans`li Theodulf,⁵ Liège`li Gerbald⁶ ve Bourges`li Raoul, Trier`li Roger, Tours`lu Herard tarafından yazılanlar gösterilebilir. Bu bildiriler teorik olarak XIII. yüzyılın sonuna kadar yürürlükte kalmışlardır. En son yazılan bildiri *Admonitio Synodalis`tir* ve kilise meclisi litürjisini de içermektedir.⁷ Genel olarak bakıldığında ise bildiriler, ruhban sınıfın hayatı ve sosyal hayat, ruhban sınıfının yükümlülükleri, litürjik ayinler, kilise disiplini, laik sınıfın gelenekleri, kilise mal varlığı ile ilgili olabilmektedirler. Frank kilisesinin konsil kararları ve Ortaçağ kilise hukuku koleksiyonlarının büyük külliyyatını tamamlayıcı nitelikte olan bu bildiriler, kendi bölgelerindeki kilise yasamasının bir bölümüdürler ve aslında piskoposların kendi diyakozluklarındaki yaşamı düzenlemek için verdikleri çabaların bir ürünüdürler.⁸

Bu makalede yer vereceğimiz *Capitulare Episcoporum* adlı bildiri yukarıdaki talimatlara bir örnek teşkil etmektedir. Bildiri hem Alfred Boretius`un⁹ hem de G. H. Pertz`in¹⁰ yayımladığı külliyyatlarda Charlemagne`ın yasaları ya da bildirileri başlığı altında yer almaktadır ancak piskoposlar tarafından yayımlanmış bir bildiridir. İki yayın arasında bizim dikkate alacağımız Boretius`un metnidir. Çünkü Boretius`un metninde yer alan bazı kelimeler Pertz`in metninde bulunmamakta ve bu da metnin anlaşılabilirliğini azaltmaktadır. Ancak Latince metne geçmeden önce ışık tutması açısından her iki yazarın metninden önce yer verdikleri önsözlere değinilecektir. Pertz`in girişte yer verdiği kısa paragraf şu şekildedir:

“Alamannicus yıllıkları 779 yılında Francia`da büyük bir kıtlık ve ölüm olduğunu bildirir. Ayrıca Wasconlar tarafından verilen zarardan sonra, bu yılda Frankların daha üstün ordusuna Sakson Savaşı yaklaşıyordu. Böyle bir durum söz konusu olmakla birlikte, piskoposlar kral tarafından toplantıya çağrıldılar, var olan felaketten dolayı yapılması gereken şeyleri ve savaştan dolayı Franklar için iyi dileklerini ilan ettiler. Onların Sirmondus tarafından T. II Concil. Galliae s. 159`da yayımlanan bildirilerinin 1. Supplatum Latino Nro:75 içindeki Paris, 2. Palatinus ve 3. elyazmasının yazarı tarafından bir araya getirilmiş Mettensis elyazmaları aracılığıyla, Baluzius tarafından düzeltilmiş olan bu metnini yeniden buraya koyuyoruz.”

Pertz`in bahsettiği *Alamannicus* yıllıkları 779 yılında Frank ülkesinde büyük bir kıtlık ve ölüm olduğunu bildirirse de Boretius bildiri başlığının yanına “780?” ifadesini eklemiştir. Gerçekten de *Alamannicus* yıllıklarına göre 779 yılında böyle bir durum yaşanmıştır.¹¹ Üstelik *Laureshamenses*,¹² *Sangallenses*¹³ *Maiores*¹⁴ ve *Colonienses*¹⁵ yıllıkları da aynı yıl için aynı

³ Y. Hen, “The Knowledge of Canon Law Among Rural Priest : The Evidence of Two Manuscripts From Around 800”, *Journal of Theological Studies* 50 (1999), s.121.

⁴ Liège`li Waltcaud`a ait bir bildiri, P. Brommer, Ed., *Capitula, MGH Cap. Epis. I*, Hannover 1984, s. 45-49.

⁵ Orleans`lı Theodulf`a ait iki bildiri, P. Brommer, Ed., *Capitula, MGH Cap. Epis. I*, Hannover 1984, s. 103-142, 148-184.

⁶ Liège`li Gerbald`e ait üç bildiri, P. Brommer, Ed., *Capitula, MGH Cap. Epis. I*, Hannover 1984, s. 16-21, 26-32, 37-42.

⁷ J. Avril, “Capitula Episcoporum”, *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 2, Ed.: R. B. Dobson, Routledge, USA 2000, s. 237.

⁸ R. McKitterick, “Capitula Episcoporum, Part 1. Ed. By. Peter Brommer”, *Journal of Theology Studies*, (1986), 37 (1), s. 241-242.

⁹ A. Boretius, Ed. *Capitulare Episcoporum 780?*, *MGH, Leges II, Cap. I*, Hannover 1883, s. 51.

¹⁰ G. H. Pertz, Ed., *Capitulare Episcoporum, MGH, Leges I*, Hannover 1835, s. 39.

¹¹ G. H. Pertz, Ed., *MGH, SS I, Annales Alamannici, Annales et Chronica Aevi Carolini*, Leipzig 1925, s. 40.

Fames magna et mortalitas in Francia.

¹² Lorch, Almanya.

¹³ St. Gall.

bilgileri vermektedir.¹⁶ Boretius da aynı yıllıktan bahsetmektedir. Boretius'un önsözü ise şu şekildedir:

“Bildiri 1. Epored.¹⁷ 34. s. 18, 2. Epor. 33. s. 137, 3. Norimb.¹⁸ S. 28, 4. Paris 9654, s. 26, 5. Vaticano 582, s. 29 nolu elyazmalarında bulunmaktadır. Tüm elyazmalarında Karolus Magnus'un yasaları arasında yer alır, 3. elyazmasında tıpkı 25. maddeymiş gibi Haristallense yasına¹⁹ eklenmiştir, benzer şekilde Benedictus'da da böyledir. Bu sebepten dolayı Sirmundus bu bildiriye 779'a aittir diye kaydetti.

Francia'da büyük kıtlık ve ölümler yaşandığı *Laureshemensis* yıllıklarının tanıklığıyla ortaya çıktığından dolayı, buralara elçiler gönderilerek, perhizler yapmaları ve dualar etmeleri için buradaki halka emredildiği görülür. Doğru bir şekilde başlamak adına değer verdiğim önsözde bu bildiriye 780 yılındadır diye yazsaydım ve bunu yapmayı kesinlik adına değil de yeterince güvenilir bir tahmin yapmak adına düşünseydim, kıtlık ve felaket Karolus'un krallığını sıklıkla altüst etmiş olacaktı. Aynı zamanda belirsizlik içinde bıraksaydım belki de Karolus, piskoposların bu bildirisine kafa yorarak müdahale etmiş olacaktı.”

Her iki önsöz de incelendiğinde görülecektir ki bildiri 779 ya da 780 yılında yayımlanmıştır. Son zamanlarda yapılan bir çalışma bildiri tarihi olarak aynı tarihleri²⁰ kabul etse de bazı kaynaklar bu bildirin 779 kıtlığı kastedilerek ya da referans alınarak 793 yılındaki kıtlık için yayımlandığını belirtmektedirler.²¹ Bu kaynaklardan birinin yazarı F. L. Ganshof,²² diğerinin yazarı ise P. D. King'dir.²³

793 yılında bir kıtlık yaşandığı *Laureshamenses* yıllıklarında belirtilmektedir.²⁴ Ayrıca Charlemagne'in 792-93 yıllarını Regensburg'da herhangi bir sefer yapmadan geçirdiği, ilk yıl taşınabilir köprüler inşa edilmesi ve ikinci yıl büyük bir kanal projesi üzerinde çalıştığı da bilinmektedir. Kralın kıtlık sırasında burada kalmasının sebebi olarak da Regensburg'un zengin rezervleri gösterilmektedir.²⁵

Jong'un verdiği bilgiye göre 793 yılı sonbaharında, yaşanan kıtlık nedeniyle krallık kocaman bir dua makinesine dönüşmüştür. Kadın ve erkek herkese durumuna göre perhiz yapmak ve sadakalar vermek konusunda detaylı talimatlar verilmiştir.²⁶ Görünen o ki Jong da bildirin 793 yılında yazıldığını düşünmektedir.

¹⁴ G. H. Pertz, Ed., MGH, SS I, Annales Sangallenses Maiores, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig 1925, s. 75. Fames magna et mortalitas Francia.

¹⁵ Köln. Ed. G. H. Pertz, MGH, SS I, Annales Colonienses, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig 1925, s. 97. Fames magna.

¹⁶ G. H. Pertz, Ed., MGH, SS I, Annales Laureshamenses, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig 1925, s. 31. Fames vero magna et mortalitas in Francia.

¹⁷ Ivrea, İtalya.

¹⁸ Nürnberg, Almanya.

¹⁹ Bu yasa 779 yılında Charlemagne tarafından yayımlanmıştır ve MGH Cap. I., Hannover 1883, s. 47-51'de bulunmaktadır. Yasanın yazıldığı Herstal kenti bugün Belçika sınırları içerisindedir.

²⁰ A. T. Jones, **Noble Lord, Good Shepherd**, Brill, Netherland 2009, s.15.

²¹ S. Keynes, “An Abbot, An Archbishop and The Viking Raids of 1006-7”, **Anglo-Saxon England**, Ed.: M. Godden, S. Keynes, Cambridge University Press, UK 2007, s. 185.

²² Jones, **a.g.e.**, s. 15.

²³ P. D. King, **Charlemagne**, Kendal, 1987, s. 223.

²⁴ MGH, SS I, Annales Laureshamenses, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig 1925, s. 35.

²⁵ C. Gillmor, “The 791 Equine Epidemic and Its Impact on Charlemagne's Army”, **The Journal of Medieval Military History III**, Ed.: R. Clifford, K. DeVries, The Boydell Press, Woodbridge 2005, s. 23.

²⁶ Mayke De Jong, “Charlemagne's Church”, **Charlemagne: Empire and Society**, Ed.: Joanna Story, Manchester University Press, UK 2005, s. 128.

Sonuç olarak söz konusu ettiğimiz bildirinin yazılış tarihi konusunda çeşitli fikirler ortaya sürülmektedir. Bizim için bu aşamada önemli olan bildirinin tarihi değil içeriğidir. Yani hangi tarihte yazılmış olursa olsun bu bildiri, piskoposlar tarafından, var olan bir kıtlık durumu hakkında, bu kıtlığın nasıl daha az zararlarla atlatılacağına ilişkin talimatlar verilmek üzere yayımlanmış bir bildiridir. Yukarıda da belirtildiği üzere burada verilecek Latince metin Boretius tarafından yayımlanmış metindir.

Capitulare Episcoporum (780?)*

Capitulare qualiter institutum est in hoc episcoporum consensu: id est ut unusquisque episcopus tres missas et psalteria tria cantet, unam pro domno rege, alteram pro exercitu Francorum, tertiam pro presenti tribulatione; presbiteri vero unusquisque missas tres, monachi et monachae et canonici unusquisque psalteria tria. Et biduanas omnes faciant, tam episcopi, monachi et monachae atque canonici, atque eorum infra casatum homines, vel qui potentes sunt. Et unusquisque episcopus aut abbas vel abbatissa, qui hoc facere potest, libram de argento in clemosinam donet, mediocres vero mediam libram, minores solidos quinque. Episcopi et abbates atque abbatissae pauperes famelicos quatuor pro isto inter se instituto nutrire debent usque tempore messium; et qui tantum non possunt, iuxta quod possibilitas est, aut tres aut duos aut unum. Comites vero fortiores libram unam de argento aut valentem, mediocres mediam libram; vassus dominicus de casatis ducentis mediam libram, de casatis centum solidos quinque, de casatis quinquaginta aut triginta unciam unam. Et faciant biduanas atque eorum homines in eorum casatis, vel qui hoc facere possunt; et qui redimere voluerit, fortiores comites uncias tres, mediocres unciam et dimidiam, minores solidum unum. Et de pauperes famelicos, sicut supra scriptum est, et ipsi faciant.

Haec omnia, si Deo placuerit, pro domno rege et pro exercitu Francorum et praesente tribulatione missa sancti Iohannis sit completum.

Piskoposların Bildirisi (780?)

Piskoposların bildirisi görüş birliği içinde aynen şöyle düzenlenmiştir: her bir piskopos üç Aşai Rabbani ayini ezgisi ve üç Mezmurlar Kitabı (Zebur) ilahisi söylemelidir, biri efendi kral için, diğeri Frankların ordusu için, üçüncüsü sürmekte olan sıkıntı için. Her papaz üç Aşai Rabbani ayini ezgisi, her rahip, rahibe ve katedral rahibi üç ilahi söylemelidir. Ayrıca piskoposlar, rahipler, rahibeler, katedral rahipleri ve onların arazilerinde yaşayan insanlar ve de bunu yapabilecek gücü olan herkes iki gün perhiz ile meşgul olmalıdır. Ayrıca bunu yapabilecek her piskopos, başrahip ve başrahibe zekât olarak bir gümüş libra, orta sınıftan biri yarım libra ve alt sınıftan biri beş solidus vermelidir. Bu bildiri ile piskoposlar, başrahipler ve baş rahibeler kendi kurumları içerisinde karnı aç dört fakiri hasat zamanına kadar beslemelidirler; bu kadar çok kişiye bakamayanlar ise, gücü yettikleri kadar, üç, iki ya da bir kişiyi beslemelidirler. Daha güçlü kontlar bir gümüş libra ya da onun eşdeğeri bir şeyi, orta

* Bildirinin Latince'den Türkçe'ye çevirisi Fribourg Üniversitesi, Klasik Filoloji Bölümü Doktora Öğrencisi Aydın Mutlu tarafından gözden geçirilmiştir. aydinmutlu@yahoo.com.

sınıf kontlar yarım libra, kral vassalı olan kişi 200 yerleşke için yarım libra, 100 yerleşke için beş solidus, 50 ya da 30 yerleşke için bir uncia vermelidir. Onların yerleşkelerinde ikamet eden perhiz yapabilen kişiler 2 gün perhiz yapsınlar. Eğer birisi perhiz yapmak yerine para ödemek isterse, daha güçlü kontlar üç uncia, orta halli kontlar bir buçuk uncia ve daha az gelirli kontlar bir solidus ödesin. Ayrıca onlar, karnı aç olan fakirlere ilişkin olarak yukarıda yazıldığı gibi davranmalıdırlar.

Tanrı isterse, efendi kral, Frankların ordusu ve sürmekte olan sıkıntı uğruna yapılan tüm bu şeyler Aziz John'un ayinine kadar gerçekleştirilebilir.

Değerlendirme

Bildiri incelendiğinde görülecektir ki, yazımında tek bir piskopos söz sahibi değildir. Birçok piskopos bir araya gelmiş ve ortak bir bildiri yayımlamışlardır. Boretius'un önsözünde verdiği bilgi doğru kabul edilecek olursa, bu piskoposlar kıtlık söz konusu olunca Charlemagne tarafından davet edilmişlerdir, yani dolaylı olarak bu bildirin ilan edilmesinde itici gücün Charlemagne olduğu söylenebilir.

Hristiyanlıkta yer alan ilahi okuma geleneğinin bir göstergesi olarak, Zebur'da yer alan ilahilerden üç tanesinin ve İsa'nın bedenini ve kanını temsil eden, ekmek ve şarabın kutsandığı ayin olan Aşai Rabbani ayini için özel olarak yapılmış ve bu ayin sırasında okunan müzik parçalarının kıtlık gibi felaket dönemlerinde okunmasının, yaklaşmakta olan Sakson savaşında orduya, kıtlığın ortadan kalkması konusunda da halka yarar sağlayacağına inanıldığı da görülmektedir. Ayrıca bu görev sadece piskoposlara değil tüm rahip, rahibe ve katedral rahiplerine de verilmiştir.

Hristiyanlık'ta oruç tutmak kilisenin üçüncü emridir²⁷ ve İncil'de de tavsiye edilen bir ibadettir.²⁸ Ancak Hristiyanlıktaki oruç ile İslamiyet'teki oruç aynı şey değildir. Hristiyanlar belli dönemlerde sadece hayvansal gıdalardan kaçınmakta olduklarından tam anlamıyla oruç tutmuş olmamaktadırlar. Bu nedenle yaptıklarına ancak perhiz denilebilir. Bildiriden anlaşılıyor ki, perhiz yapmak da kıtlığın ortadan kalkması için bir yol olarak görülmektedir. Dini liderlerin arazilerinde oturan halktan kasıt, sorumlu oldukları bölgelerde yaşayanlar olabileceği gibi, dünyevi lider tarafından onlara verilen arazilerde yani kral tarafından onlara bağışlanan arazilerde yaşayan halk da olabilir. Özellikle Karolenjler döneminde dünyevi liderler kiliselere bol miktarda toprak bağışında bulunmuşlardır. Bunun karşılığı olarak da dini otoriteyi arkalarına alıp hâkimiyetlerini pekiştirmişlerdir. Ortaçağ için bu gerekli bir destektir, çünkü bu dönemin halkı dinine son derece bağlı, din adamlarının söylediklerini Tanrı'nın oğlu olarak kabul ettikleri Hz. İsa'nın söylemleriymiş gibi kabul eden insanlardan oluşmuş bir halktır.

Hristiyanlık'ta zekât vermek gibi bir ibadet olduğu hem Kur'an-ı Kerim'de²⁹ hem de İncil'de³⁰ açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu nedenledir ki, kıtlığın önlenmesi için sadece perhize

²⁷ A. Akbulut, **İslam Dini Esasları**, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2006, s. 176.

²⁸ Matta 6: 16-18., **Kutsal Kitap**, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2006, s. 1199.

²⁹ Meryem Sûresi 31. ayette Hz. İsa tarafından söylenen cümlede der ki; "Beni her nerede olsam mübarek kıldı ve yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı emretti." H. Yazır, **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali**, Kitapçı Dağıtım, İstanbul 2010, s.278.

³⁰ Luka 3:11; "İki mintanı olan birini mintanı olmayanla versin; yiyeceği olan yiyeceği olmayanla paylaşsın", **Kutsal Kitap**, s. 1283.

değil sadaka ya da zekât vermeye de özen gösterilmiştir. Bildiriden anlaşılıyor ki din görevlileri orta ya da alt sınıftan değil üst sınıftan kabul edilmekte ve vermeleri gereken zekât miktarı da buna paralel olarak diğerlerinden daha fazla olmaktadır. 790`larda Charlemagne tarafından değiştirilen para sistemi³¹ dikkate alınacak olursa, bir libra ya da pound, 20 solidus/şilin ya da 240 denarius/penny`ye karşılık gelmektedir.³² Yani alt sınıftan olan biri dini liderlerin ödediğinin çeyreğini ödemekle yükümlüdür. Buradan Ortaçağ toplumundaki ruhban sınıf yöneticilerinin maddi olarak ne denli iyi bir durumda oldukları anlaşılabilir. Ayrıca bu yöneticilerden kendi dini kurumlarında güçleri nispetinde fakiri hasat zamanına kadar doyurmaları da istenmektedir. Manastırlar için bu zaten geçerli bir uygulamadır. Ortaçağda birçok manastırın fakirlerin yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını karşıladıklarını biliyoruz. Bu maddeyle piskoposluk sarayında ya da büyük arazilerde yaşayan piskoposlara da aynı görev verilmiştir.

Zekât ya da sadaka verme talimatı sadece dini yetkililere verilmemiştir. Bildiriden anlaşılıyor ki az ya da çok mal varlığına sahip olan dünyevi idarecilerin de zekât vermesi gerekli görülmüştür. Bilindiği üzere Ortaçağdaki toprak sistemi en büyük senyör olan kral (ya da kilise) tarafından toprakların (beneficium) vassallara dağıtımı şeklindeydi. Kral vassalı olan kişi (Karolenjler döneminde *vassus dominicus*) denetmekle yükümlü olduğu eyalette yaşayan³³ devlet görevlisiydi. Kendisine verilen toprak ne kadar büyükse içerisinde yaşayan halk da o derece çoktu. Bu nedendir ki bildiriye vassalın sahip olduğu arazideki ev ve topraktan oluşan, çiftlik de denilen yerleşimlerin sayısı da eklenmiştir ve vassalın sorumlu olduğu yerleşim yerlerinin ya da çiftliklerin sayısı ne kadar çoksa vereceği zekât ya da sadaka da o kadar çok olarak belirlenmiştir. *Uncia* Ortaçağ Avrupa`sında kullanılan ancak bölgeden bölgeye farklılık gösteren, Eski Roma`dan alınmış bir ağırlık birimidir. *Uncia; ounce, denarii, oboli, carata* ya da *grana* denilen çeşitli birimlere bölünmüştür.³⁴ Bir libra ya da pound 12 uncia`ya denk gelmektedir.³⁵

Ayrıca arazi sorumluluğu olanların bu arazilerinde yaşayan kişilere iki gün perhiz yaptirmaları, eğer bunu yapmak istemeyen olursa da o kişilerin perhize karşılık güçleri nispetinde para ödemeleri buyrulmaktadır. Üstelik bildiri ile kontlar da fakirlerin karnını doyurmaları konusunda uyarılmışlardır.

Bildirinin nihayetinde tüm bu önlemlerin Aziz John`un yortu günü olan 24 Haziran`a³⁶ kadar tamamlanmasının umulduğu görülmektedir. Tarih verilirken sadece bir tarihin ya da mevsimin değil de önemli bir dini günün belirtilmiş olması bu bildirinin piskoposlar tarafından yazılmasından olsa gerektir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, ilk olarak bildirinin Ortaçağ Avrupa`sı hakkında bazı önemli bilgiler verdiği kabul edilmelidir. Örneğin bu bildiri sayesinde, ödedikleri zekât miktarı göz önüne alınacak olursa, dini yetkililerin dünyevi olanlardan daha iyi koşullarda yaşadığı anlaşılmaktadır.

Bir diğer husus yaşanan kıtlığın son derece zor şartlara neden olmasıdır. Öyle ki bu kıtlık yüzünden, kilise, manastırlar ya da kontlar tarafından beslenilmesi gereken fakir ve karnı aç insanların sayısında önemli bir artış olmuştur. Artış diyoruz çünkü manastırların bu iş için

³¹ J. J. Butt, **Daily Life in The Age of Charlemagne**, Greenwood Press, USA 2002, s.98.

³² Butt, **a.g.e.**, s. 99.

³³ M. Bloch, **Feodal Toplum**, Çev.: M. A. Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005, s. 238.

³⁴ A. M. Stahl, "Minting and Money", **Medieval Latin**, CUA Press, USA 1996, s. 493.

³⁵ J. W. Colenso, **Aritmetic, Designed For The Use of School**, Longman, London 1864, s. 142.

³⁶ B. Trawicky, **Anniversaries and Holidays**, ALA Editions, USA 2000, s. 104.

ayrı bölümler ayırması ve yetkili kişiler görevlendirmesinden dolayı, Ortaçağ'da doyurulması ve barındırılması gereken fakir insanlar olduğu zaten kabul edilen bir gerçektir.

Ayrıca bu dönemde para ödeme söz konusu olduğunda adil bir saptama yapıldığı ya da en azından yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Herkes gelirin göre zekât ya da sadaka ödemek zorunda bırakılmıştır ve sahip olduğu topraklar ve gelirler dikkate alındığında en çok ödeme yapması gereken zümre dini zümredir. Başka bir açıdan bakılacak olursa karşılığı ödendiği takdirde perhiz yapmak konusunda bir zorlama olmamıştır. “Yapabilenler” ifadesi ise sağlığı buna müsaade etmeyenlerin ya da yaşlıların bu mecburiyetin dışında bırakıldıklarının bir kanıtıdır.

Sonuç olarak bu bildiri ya da yasa *Capitula Episcoporum* adı verilen piskoposluk bildirilerinin iyi bir örneğidir ve verdiği ipuçları ile Ortaçağ Avrupa'sının sosyal, ekonomik ve dini hayatının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA
Ana kaynaklar

BORETİUS, A., Capitulare Episcoporum 780?, **MGH, Leges II, Cap. I**, Hannover, 1883.

BROMMER, P., Ed., Capitula, **MGH Cap. Epis. I**, Hannover, 1984.

PERTZ, G. H. Ed., Capitulare Episcoporum, **MGH, Leges I**, Hannover, 1835.

....., MGH, SS I, Annales Alamannici, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig, 1925.

....., MGH, SS I, Annales Sangallenses Maiores, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig, 1925.

....., MGH, SS I, Annales Colonienses, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig, 1925.

....., MGH, SS I, Annales Laureshamenses, **Annales et Chronica Aevi Carolini**, Leipzig, 1925.

İkincil kaynaklar

AĞAOĞULLARI, M. A. ve Köker L. (2004). **Tanrı Devletinden Kral Devlete**. 4.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

AKBULUT, A. (2006). **İslam Dini Esasları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

AVRİL, J. (2000). "Capitula Episcoporum". **Encyclopedia of The Middle Ages**. vol. 2, Ed.: R. B. Dobson, USA: Routledge.

BLOCH, M. (2005). **Feodal Toplum**. Çev.: M. A. Kılıçbay, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BUTT, J. J. (2002). **Daily Life in The Age of Charlemagne**. USA: Greenwood Press.

COLENSO, J. W. (1864). **Aritmetic, Designed For The Use Of School**. London: Longman.

- DE JONG, M. (2005). Charlemagne`s Church. **Charlemagne: Empire And Society**, J. Story, (Ed.), UK: Manchester University Press.
- GİLLMOR, C. (2005). “The 791 Equine Epidemic and Its Impact on Charlemagne`s Army”. **The Journal of Medieval Military History III**, Ed.: R. Clifford, K. DeVries, Woodbridge: The Boydell Press.
- HEN, Y. (1999). “The Knowledge of Canon Law Among Rural Priest : The Evidence of Two Manuscripts From Around 800”, **Journal of Theological Studies** 50.
- JONES, A. T. (2009). **Noble Lord, Good Shepherd**. Netherlands: Brill.
- KEYNES, S. (2007). “An Abbot, An Archbishop and The Viking Raids of 1006-7”, **Anglo-Saxon England**. Ed.: M. Godden, S. Keynes, UK: Cambridge University Press.
- KİNG, P. D. (1987). **Charlemagne**. Great Britain: Kendal.
- Kutsal kitap**. (2006). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.
- MCKİTTERİCK, R. (1986). “Capitula Episcoporum, Part 1. Ed. By. Peter Brommer”, **Journal of Theology Studies**, , 37 (1).
- TRAWİCKY, B. (2000). **Anniversaries and Holidays**. USA: ALA Editions.
- STAHL, A. M. (1996). “Minting and Money”, **Medieval Latin**, USA: CUA Press.
- SPIELVOGEL, J. (1994). **Western Civilization**. USA: West Publishing Company.
- YAZIR, H. (2010). **Kur`an-ı Kerîm Türkçe Meali**. İstanbul: Kitapçı Dağıtım.